

İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi
Journal of the Human and Social Science Researches
[2147-1185]

[itobiad], 2018, 7 (4): 3135/3155

Türkiye’de Yüksek Öğretim Mezunlarının Ülkenin Dış Ticaretine Etkisi: Eş Bütünleşme ve Nedensellik Analizi

The Country's Foreign Trade Effects of Higher Education Graduates in Turkey: Cointegration and Causality Analysis

Ali KONAK

Dr. Öğr. Üyesi, K.B.Ü., İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Asst.Prof., K.B.U, Faculty of Economics and Administrative Sciences
alikonak@karabuk.edu.tr
Orcid ID: 0000-0003-1804-8339

Mehmet Akif PEÇE

Araş. Gör. B.Ü., İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Res. Assist. B.U., Faculty of Economics and Administrative Sciences
apece@personel.bartın.edu.tr
Orcid ID: 0000-0002-2870-5008

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 26.09.2018
Kabul Tarihi / Accepted : 31.31.2018
Yayın Tarihi / Published : 31.12.2018
Yayın Sezonu : Ekim-Kasım-Aralık
Pub Date Season : October-November-December
Cilt / Volume: 7 Sayı – Issue: 4 Sayfa / Pages: 3135-3155

Atıf/Cite as: KONAK, A, PEÇE, M. (2018). Türkiye’de Yüksek Öğretim Mezunlarının Ülkenin Dış Ticaretine Etkisi: Eş Bütünleşme ve Nedensellik Analizi. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 7 (4), 3135-3155. Retrieved from <http://www.itobiad.com/issue/39481/464139>.

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU- Karabuk University, Faculty of Theology, Karabuk, 78050 Turkey. All rights reserved.

Türkiye’de Yüksek Öğretim Mezunlarının Ülkenin Dış Ticaretine Etkisi: Eş Bütünleşme ve Nedensellik Analizi

Öz

Bir ülkenin gelişmesinde ve kalkınmasında önemli etkisi bulunan yükseköğretim kurumlarının hem nitelik hem de nicelik olarak geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu sayede eğitilmiş gençlerin yetiştirilmesi mümkün olacak ve bu eğitilmiş gençler çalışma hayatına katılarak ülke kalkınmasına katkıda bulunabileceklerdir. 1971-2014 yılları itibarıyla Türkiye’nin yükseköğretim yapısında meydana gelen gelişmelerin değerlendirildiği ve Yükseköğretim kurumlarından mezun olan gençlerin ülkenin dış ticaret faaliyetleri ve dış ticaret gelirleri üzerindeki etkilerinin Eş Bütünleşme ve Nedensellik Analizi ile incelendiği bu çalışmada, özellikle Türkiye’de üniversiteden mezun olan gençlerin sayısının, ülkenin dış ticaret gelirlerini hangi oranda etkilediği üzerinde durulmuş ve üniversite mezunlarındaki % 1’lik artışın ihracatı % 1.41 oranında artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Eğitim, Dış Ticaret, Eş Bütünleşme, Cari Açık, Refah.

The Country's Foreign Trade Effects of Higher Education Graduates in Turkey: Cointegration and Causality Analysis

Abstract

It is of great importance to develop both the quality and quantity of higher education institutions that have a significant impact on the development and development of an country. In this way, it will be possible to be able educate the young people and these educated young people will be able to contribute by participating to the working life to the development of the country. In this study where the developments in the tertiary education of our country were evaluated in 1971-2014 and the effects of the young people graduated from higher education institutions on the foreign trade activities and foreign trade income of the country were examined by Cointegration and Causality Analysis, the number of young people graduated from universities in our country has been emphasized on how the country affected the foreign trade income and the 1% increase in university graduates has increased the exports by 1.41%.

Keywords: Education, Foreign Trade, Co-integration, Current Account Deficit, Welfare

Giriş

Geçmişten günümüze uzanan süreçte Yükseköğretim kuruluşları hem nicelik olarak hem de nitelik olarak önemli oranda gelişim göstermiş durumdadır. Her geçen gün artan sayısıyla eski dönemlere kıyasla çok daha fazla yükseköğretim kurumunun eğitim-öğretim faaliyetinde bulunduğu ve bu yükseköğretim kurumlarının yine eski dönemlere kıyasla daha donanımlı hale geldiği görülmektedir. Böyle bir durumun ortaya çıkmasında yükseköğretime yönelik olarak yapılan devlet harcamalarındaki artışın önemli bir etkisinin bulunduğunu söylemekte fayda vardır. Buna karşın her geçen gün yükseköğretimden mezun olan gençlerin önemli bir kısmının işsiz kaldığını da göz ardı etmemek gerekir. Böyle bir durumun ortaya çıkmasında, üniversiteli gençlerin, iş hayatının gerektirdiği donanıma yeterince sahip olmamalarının ve üniversite mezunu genç sayısı karşısında ülkenin iş yaratma olanaklarının sınırlı olması, üniversiteli gençlerin bir kısmının işsiz kalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle gençlerin, üniversite yıllarını verimli geçirmeleri ve kendilerini iş hayatına yönelik olarak hazırlamaları, mezuniyet sonrası iş bulma noktasında onlara kolaylıklar sağlayacaktır. Bununla birlikte konuya çalışma özelinde bakıldığında ise, yükseköğretimini tamamlayan gençlerin üretimin çeşitli aşamalarında görev alarak üretim hacmini artırmaları ve bu ürünlerin yabancı ürünler ile rekabet edecek nitelikte olması da büyük bir öneme sahiptir. Ancak bu sayede ihracatta artışlar gerçekleştirilebilir ve dış ticaret gelirleri artırılabilir. Türkiye’deki üniversite mezunlarının sayısı ile dış ticaret gelirlerindeki artış arasındaki ilişkinin ortaya koyulduğu bu çalışmada, gençlerin aldıkları yükseköğretim sonrası hangi oranda nitelikli hale geldikleri de dolaylı olarak anlaşılmış olacaktır.

1. Yükseköğretim Kurumları ve Tarihsel Gelişimleri

Temel olarak bilim üretmek ve yüksek vasıflı insanlar yetiştirmek suretiyle ülkelerin bilimsel anlamda gelişimine katkıda bulunan Yükseköğretim kuruluşlarını, Üniversite, Yüksekokul ile Yüksek Lisans ve Doktora şeklinde olmak üzere çeşitli düzeylerde akademik çalışmaların yapıldığı (Sosyal Bilimler, Fen Bilimleri ve Sağlık Bilimleri) öğretim kuruluşları şeklinde tanımlamak mümkündür (Kılıç, 1999 s. 290). Bu tanımdan hareketle Yükseköğretim kurumlarının yapılan bilimsel araştırmalar sonucu elde edilen bilimsel bilgiyi yaymak suretiyle kişilerin ve toplumun bilinçlenmesinde önemli rol oynadığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda çeşitli bilgi ve beceriler kazandırmak suretiyle bireylerin topluma daha faydalı hale getirilmeleri sürecinde yükseköğretim kurumları en önemli araçlardan birisi olarak ortaya çıkmış durumdadır. Yükseköğretim

kurumlarının toplumu bilinçlendirme fonksiyonu yanında bireylerin topluma kazandırılmasında ve alınan eğitim sayesinde bireylerin gelir seviyesinin, dolayısıyla da refah seviyesinin iyileşmesine katkıda bulunarak sosyal refahın yükselmesine önemli katkılarda bulunmaktadır (Uysal ve Aydemir, 2016, s. 276). Yükseköğretim faaliyetlerinin etkin bir şekilde yerine getirilebilmesi sürecinde üniversitelerin ve üniversitelere bağlı olarak eğitim faaliyetinde bulunan kurum ve kuruluşların önemli bir paya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle Yükseköğretim kurumlarının tarihsel gelişimine kısaca göz atmakta fayda vardır.

Türklerin tarihinde Yükseköğretimin kökenleri Selçuklular tarafından 11. Yüzyılda kurulan medreselere kadar uzanmaktadır. Cumhuriyet'in ilanından sonra ülkede Yükseköğrenimin gelişimini sağlamak amacıyla çeşitli alanlarda faaliyette bulunan pek çok eğitim kurumunun kurulmuş ve eğitim faaliyetine başlayabilmesi için girişimlerde bulunulmuş, Yükseköğretim alanına ilişkin girişimler 1950'li yıllardan sonra yoğunluk kazanmıştır. Bu doğrultuda ekonomik ve toplumsal kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için ihtiyaç duyulan vasıflı iş gücünün yetiştirilebilmesi amaçlanmış ve bu amaca ulaşabilmek için bölge üniversitelerinin kurulmasına karar verilmiştir, pek çok enstitüsü açılmıştır. 1960 sonrası dönemde üniversitelerde özerklik anlayışı benimsenmiş ve öğretim elemanlarının siyasi partilerle ilişkileri güçlendirilerek üniversiteler, siyasi etkilere açık hale getirilmiştir. 1970'lerden sonra ise Yükseköğretimin yaygınlaştırılması hedeflenmiş ve bu doğrultuda, 1971 yılında ülke genelinde toplam 8 adet olan üniversite sayısı, 1971-1978 yılları arasında açılan 11 adet yeni üniversite ile birlikte 19 adede ulaşmıştır. 1980 yılındaki askeri darbe sonrası dönemde üniversiteler ciddi baskılara uğramış, 1982 Anayasasında üniversitelere yönelik birtakım yasaklayıcı düzenlemelere gidilmiş ve üniversiteler merkezîyetçi bir anlayışla yeniden yapılandırılmıştır (Gül ve Gül, 2014, ss. 52-54). Bu süreçte Yükseköğretim Kurumu (YÖK) kurulmuş, yükseköğretim kurumları siyasi otoritenin yönetimine bağlanmış ve 1980'li yıllardan itibaren yükseköğretim kurumlarının sayısının artırılması konusunda özel girişimden faydalanma eğilimi yaygınlık kazanmaya başlamıştır (YÖK, 2007, s. 20). Ayrıca yine bu süreçte özel vakıf üniversitelerinin kurulmasına olanak sağlanmış, üniversite eğitiminin rekabete açılması öngörülmüş ve bu sayede 1980 yılından sonraki dönemde yükseköğretim kurumlarının sayısı giderek artmaya başlamıştır (Gül ve Gül, 2014, s. 54). Bütün bu gelişmeler ve açıklamalar neticesinde üniversite sayısındaki esas artışın 1980'li yıllardan sonra gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Ancak üniversite sayısındaki nicel artışın nitel artışla da desteklenmesi büyük önem arz etmektedir. Aksi takdirde kabul edilmelidir ki sadece üniversite sayısını artırmak toplumsal gelişim ve refah açısından tek başına bir anlam ifade etmeyecektir.

1982 yılında üniversite sayısını artırmaya yönelik girişimlerin bir sonucu olarak 8 adet yeni devlet üniversitesi kurularak ülkedeki toplam üniversite sayısı 27 adede ulaşmış, 1984 yılında ise ilk vakıf üniversitesi olan Bilkent Üniversitesi kurulmuştur. 1987 yılı itibariyle toplam üniversite sayısı 29’a ulaştıktan sonra 1992 yılında 23 tanesi devlet 1 tanesi de vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 24 üniversite kurulmasıyla birlikte ülkedeki toplam üniversite sayısı 53 adede yükselmiştir. Bu nedenle 1992 yılını ülkedeki üniversite sayısında meydana gelen artış açısından bir dönüm yılı olarak kabul etmek mümkündür. 1992 yılından 2006 yılına kadar geçen süreçte herhangi bir devlet üniversitesi açılmazken 2006 yılı öncesi açılan toplam vakıf üniversitesi sayısı 24 adet olmuştur. 2006 yılından 2011 yılına kadar geçen 5 yıllık süreçte ise 50 tanesi devlet üniversitesi ve 38 tanesi de vakıf üniversitesi olmak üzere 88 yeni üniversite kurulmuştur. Üniversite sayısındaki bu artışlarla birlikte 2011 yılı itibariyle Türkiye’deki devlet üniversitesi sayısı 103 adede ve vakıf üniversitesi sayısı da 62 adede ulaşarak toplam üniversite sayısı 165’e yükselmiştir. Bu veriler doğrultusunda 2006 yılından önce 77 olan toplam üniversite sayısının 2006 yılından 2011 yılına kadar geçen 5 yıllık süreçte yaklaşık %115’lik artış gösterdiği görülmektedir (Günay ve Günay, 2011, s. 2). Bu nedenle Yükseköğretim açısından en önemli dönüşümün bu 5 yıllık dönemde gerçekleştiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Türkiye’deki 2017-2018 eğitim-öğretim yılında 112 adet devlet üniversitesi, 65 adet vakıf üniversitesi ve 6 adet te vakıf meslek yüksekokulu olmak üzere toplam 183 adet yükseköğretim kurumu eğitim-öğretim faaliyetinde bulunmaktadır.

2. Türkiye’de Yükseköğretimin Yapısı

Türkiye’de Yükseköğretim faaliyetleri, Yükseköğretim Kurumu (YÖK) tarafından sevk ve idare edilmektedir. 12 Eylül 1980 darbesinden sonra pek çok alanda olduğu gibi Yükseköğretim kurumlarının yönetim yapısına yönelik olarak da bir takım önemli düzenlemeler yapılmış ve bu kapsamda Yükseköğretim Kurulu (YÖK)’nun kurulmasına karar verilerek Yükseköğretim kurumlarının yönetiminin merkeziyetçi bir yapıya kavuşturulması amaçlanmıştır (Gür ve Çelik, 2011, s. 10). Bu sayede ülkenin kalkınmasında hayati öneme sahip olan Yükseköğretim kurumlarının daha etkin bir şekilde yönetilebileceği düşünülmüştür. Bu yönetim yapısı bir takım alt yönetsel birimlerden oluşmaktadır. YÖK bünyesinde oluşturulmuş bulunan bu alt yönetsel yapıdaki birimlerin en önemlilerini Genel Kurul, Yürütme Kurulu, Denetleme Kurulu, İç Denetim Birim Başkanlığı, Başkan Vekillikleri, Genel Sekreterlik şeklinde sıralamak mümkündür. Ayrıca YÖK’ün görevini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için faaliyette

bulunan çok sayıdaki daire başkanlıkları da bulunmaktadır. YÖK'ün yönetim ve denetim faaliyetini gerçekleştirdiği Yükseköğretim kurumlarını ise; üniversiteler ve üniversitelere bağlı olarak eğitim-öğretim faaliyeti gerçekleştiren fakülteler, yüksekokullar ve enstitüler şeklinde sıralamak mümkündür.

Yükseköğretim kuramlarının büyük bir bölümünün üniversitelere bağlı olarak faaliyette bulunmaları nedeniyle Yükseköğretimi faaliyetlerinin temelinde üniversitelerin yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Böylesi bir öneme sahip olan Üniversite kavramı 2547 sayılı Yükseköğretim kanununun 3. Maddesinde, "Bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip yüksek düzeyde eğitim öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapan; fakülte, enstitü, yüksekokul ve benzeri kuruluş ve birimlerden oluşan bir yükseköğretim kurumudur." şeklinde tanımlanmıştır. Yine aynı kanunun 3. Maddesinin b. fıkrasında Yükseköğretim üst kuruluşları ise, "Yükseköğretim Kurulu ve Üniversitelerarası Kuruldur" şeklinde ifade edilmektedir (Kılıç, 1999, ss. 291-292). Görüldüğü üzere Türkiye'de Yükseköğretim faaliyetleri üniversiteler üzerinde temellenmektedir.

3. Türkiye'de Yükseköğretimin Ülke Kalkınması ve Toplumsal Refah Açısından Önemi

Bir ülkede yüksek donanıma sahip Yükseköğretim kurumlarının varlığı ve bu Yükseköğretim kurumlarının faaliyetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi söz konusu ülkenin gelişimine ve kalkınmasına önemli katkılarda bulunmaktadır. Bir ülkenin kalkınması o ülkenin üretim hacmindeki artışla doğrudan bağlantılıdır. Bu nedenle üretim hacminin artmasına imkan sağlayacak olan her faaliyet, ülke kalkınmasını doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle üretim süreci üzerinde doğrudan etkisi bulunan Yükseköğretim kurumlarının ve özellikle de üniversitelerin ülke kalkınması üzerinde önemli etkilerinin bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu durumda ekonomik kalkınmanın kısaca açıklanmasında fayda vardır. En yalın haliyle ekonomik kalkınmayı, bir ülkenin üretim hacminde ve dolayısıyla gayri safi milli hasılasında meydana gelen artış şeklinde ifade etmek mümkündür. Ekonomik kalkınma, üretim hacmindeki artışın bir sonucu olarak kişi başına düşen milli gelirin artması ile birlikte ülkedeki ekonomik ve sosyo-kültürel yapının da değişmesinde etkili olmaktadır (Gündüz, 2017, s. 61). Ekonomik yapıda ve sosyo-kültürel yapıda meydana gelen değişiklikler ise öncelikle bireylerin refahının iyileşmesine ve sonrasında da toplum refahının iyileşmesine katkıda bulunmaktadır. Toplumsal refah açıdan bu denli olan ekonomik kalkınmanın gerçekleşebilmesi sürecinde etkin rol oynayan Yükseköğretim kurumlarının bu etkinliğini sürdürebilmesi için her geçen

gün daha donanımlı hale getirilmeleri büyük önem arz etmektedir. Özellikle üniversite eğitiminde kalitenin artırılması ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi açısından çok önemlidir. Yükseköğretim kurumlarında kaliteli eğitim almış gençler, uluslararası piyasalarda rekabet edebilecek nitelikte ve kalitede mal ve hizmetler üretmek ve üretilen bu mal ve hizmetlerin ihracatı sayesinde ülkeye döviz kazandırmak suretiyle ülke kalkınmasına katkıda bulunabilecektir.

Yükseköğretim kuruluşlarının ülke ekonomisi üzerindeki genel çaplı ekonomik etkileri yanında kurulduğu il bazında da bir takım ekonomik ve kültürel etkilerinin bulunduğunu söylemek mümkündür. Yükseköğretim kurumlarının kuruldukları kentin ekonomisine doğrudan önemli ekonomik katkılar sağladığı bilinen bir gerçektir. Bu süreçte bir kentte Yükseköğretim kurumunun kurulmasıyla birlikte o kentte ekonomik olarak bir hareketlenme başlamakta, konut, iletişim ve ulaşım faaliyetleri hızlanmakta, alt yapı hizmetlerinin geliştirilmesine ağırlık verilmekte ve kentin hem ekonomik hem de sosyal çehresi değişime uğramaktadır. Ayrıca Yükseköğretim kurumlarının kurulması nedeniyle bir kentteki genç nüfusun artış göstermesi, o kentteki kültürel faaliyetlerin artış göstermesine neden olmakta ve çeşitli yeteneklere sahip gençlerin eğitimleri süresince o kentin sosyal zenginliğine katkıda bulunmalarına neden olmaktadır (Öztürk vd. 2011, s. 152). Buna ilaveten Yükseköğretim kuruluşlarının kurulması nedeniyle kentte gelen genç nüfusa yönelik mal ve hizmet üretme gereksinimi, o kentteki işgücü hareketliliğinin artış göstermesine ve o kentte yeni iş imkanlarının doğması nedeniyle diğer bölgelere göçün azalmasına neden olmaktadır (Gündüz, 2017, s. 61). Ayrıca Yükseköğretim kurumlarında eğitim almış olan bireyler, iş hayatında emsallerine göre nispeten daha rahat iş bulabilmekte ve yüksek gelir elde edebilmeleri nedeniyle daha rahat yaşam koşullarına sahip olabilmektedirler.

4. Yükseköğretim Kurumlarının Karşı Karşıya Oldukları Sorunlar ve Yükseköğretim Kurumlarının Mevcut Durumları

Kültürel ve ekonomik açıdan büyük bir öneme sahip olan Yükseköğretim kuruluşlarının günümüzde karşı karşıya olduğu pek çok sorun bulunmaktadır. Türkiye’de Yükseköğretim kurumlarının karşı karşıya olduğu en önemli sorunları (Aypay, 2003, ss. 198-199),

- Yükseköğretim kurumlarına ayrılan finansmanın yetersizliği
- Öğretim elemanının niteliğindeki ve niceliğindeki yetersizlikler
- Örgüt ve yönetim yapısından kaynaklanan sorunlar,
- Eğitimin kalitesi ile ilgili sorunlar (nitelikli işgücü, istihdam ve

uluslararası rekabet)

- e. AR-GE faaliyetlerinin yetersizliği,
- f. Bina ve araç gereç yetersizliğinden kaynaklanan fiziki kapasite yetersizliği, şeklinde sıralamak mümkündür.

Yükseköğretim kurumlarının karşı karşıya olduğu bu sorunlar, geçmişten günümüze uzanan süreçte her dönem karşılaşılan sorunlardır. Bu sorunlar içerisinde en önemli olanları ise finansal konulara ilişkin olan sorunlar ile fiziki alt yapıya ile ilgili olarak ortaya çıkan sorunlardır. Türkiye’de kamusal kaynakların kısıtlı olması nedeniyle bütçeden Yükseköğretim kurumlarına aktarılan ödeneklerin yetersiz kaldığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda Yükseköğretim kurumlarındaki ödenek yetersizliği pek çok açıdan kendisini hissettirmektedir. Ödenek yetersizliği nedeniyle özellikle yeni kurulan Yükseköğretim kurumlarının bir kısmının altyapısının ve çevre düzenlemesinin oldukça yetersiz olduğunu ve kısmen eski binalarda eğitim ve öğretim faaliyetlerinin sürdürüldüğünü, ayrıca eğitim ve öğretim için ihtiyaç duyulan araç ve ekipman eksikliğinin önemli oranda hissedildiğini söylemek mümkündür. Buna ilaveten uluslararası piyasalarda rekabet edecek nitelikteki mal ve hizmetleri üretmesi beklenen gençleri yetiştirecek nitelikli öğretim elemanının temininin de yaşanan zorluklarda Yükseköğretim kurumlarının karşı karşıya oldukları bir diğer sorunu teşkil etmektedir. Ayrıca yine günümüzde yönetsel yapıdan kaynaklanan sorunlar ile Yükseköğretim kurumlarının gelişimine katkıda bulunacak olan Ar-Ge faaliyetlerine yeterli kaynakların ayrılamaması nedeniyle ortaya çıkan sorunlarda yine Yükseköğretim kurumlarının karşı karşıya kaldığı diğer sorunlar olarak ön plana çıkmış durumdadır. Bu sorunlar doğal olarak ve dolaylı yönden eğitimin kalitesini de önemli oranda olumsuz yönde etkilemektedir. Yükseköğretim kurumlarının mevcut durumuna sayısal değerlerle baktığımızda bu durum daha net bir şekilde görülebilmektedir.

University Ranking by Academic Performance (URAP) tarafından 2013 yılında başta çeşitli bilimsel çalışmalar ve makale sayısı olmak üzere pek çok kritere göre Yükseköğretim kurumlarını sıraladığı dünya sıralamasında İstanbul Üniversitesi 417. sırada, Hacettepe Üniversitesi 458. sırada, ODTÜ 474. sırada ve Ege Üniversitesi de 486. sırada yer alarak sıralamadaki ilk 500 üniversite içerisinde yer alabilmiştir. Ayrıca yine aynı yıl URAP tarafından yapılan sıralamaya göre dünyanın en iyi 1.000 üniversitesi arasında sadece 19 ve yine dünyanın en iyi 2.000 üniversitesi arasında sadece 73 Türk üniversitesi yer almaktadır (URAP, 2013). Yükseköğretim kurumlarının sırasına ait bu bilgileri doğrultusunda Türkiye’deki Yükseköğretim kurumlarından hiç birinin bilimsel üretim ve rekabet gücü açısından maalesef dünya sıralamasında ilk 100 üniversite içerisine giremediği görülmektedir (Gül ve Gül, 2014, s. 55). Benzer bir tablo ile sonraki yıllarda

da karşılaşılmaktadır. URAB tarafından 2015-2016 döneminde üniversitelerin; makale, toplam doküman ve atıf sayıları dikkate alınarak yapılan sıralamada maalesef hiçbir Türk üniversitesi ilk 500 üniversite içerisinde girememiştir. Dünya sıralamasındaki ilk 1000 üniversite içerisinde ise sadece 15 adet Türk üniversitesi bulunmaktadır (URAP, 2016, s. 6). Son olarak 2017-2018 dönemine ait sıralamaya bakıldığında ise, yine dünya sıralamasındaki ilk 500 üniversite içerisinde hiçbir Türk Üniversitesinin bulunmadığı görülmektedir. Dünya sıralamasındaki ilk 1000 üniversite içerisinde ise sadece 13 adet Türk üniversitesinin yer aldığı görülmektedir (URAP, 2018). Bu sıralamalar doğrultusunda Türkiye’nin, Yükseköğretim eğitimi açısından dünya üniversitelerinin bir hayli gerisinde kaldığını söylemek mümkündür. Böyle bir tablonun ortaya çıkmasında biraz önce ifade edilen olumsuzlukların önemli etkileri bulunduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca salt bilim üretmek yerine siyasallaşan bir yapıya doğru evrilmesi de uluslararası alanda üniversitelerimizin bilimsel açıdan rekabet edebilme gücünü kaybetmesine ve dünya üniversitelerinin gerisinde kalmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte ülkenin gelişebilmesi için Yükseköğretim kurumlarına yönelik yatırımlara hız kazandırılması ve bu tür kurumların geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Bu sayede daha önce de ifade edildiği üzere üretilen mal ve hizmetlerin kalitesinin artırılması ve uluslararası piyasada üretilen mallar ile rekabet edebilmesi mümkün olabilecek, dolayısıyla dış ticaret gelirlerinde artışlar mümkün olabilecektir. Bu birlikte Yükseköğretim kurumlarının gelişiminin ve kalitesindeki iyileşmelerin yanı sıra söz konusu Yükseköğretim kurumlarından mezun olan öğrenci sayısının da dış ticaret gelirleri üzerinde etkisi bulunmaktadır. Böyle bir düşünce, üniversiteden mezun olan gençlerin üretimin çeşitli kademelerinde görev alarak ihraç edilebilecek çeşitli ürünlerin üretiminde doğrudan ya da dolaylı olarak görev alabilecek olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle bu aşamada dış ticaret konusuna da değinmekte fayda vardır.

5. Dış Ticaretin Önemi ve Yıllar İtibarıyla Gelişimi

Dış ticaretin ne olduğunu anlayabilmek için öncelikle ticaretin ne olduğunu anlamak gerekir. Ertem (2015) ticareti, üretilen mal ve hizmetlerin ekonomik değeri olan bir unsur ile (ki bu takas ekonomisi geçerli değil ise paradır) değiştirilmesi şeklinde ifade etmektedir. Günümüzde insan ihtiyaçlarının artması ve çeşitlenmesi nedeniyle ticari faaliyetlerin hacminde de sürekli olarak bir artış gerçekleşmiş ve ticaret küresel bir yapıya kavuşmuş bulunmaktadır. Ticaretin küresel bir yapıya kavuşması ise karşımıza dış ticaret kavramını çıkartmaktadır. En genel haliyle dış ticareti, kamu kuruluşları ile özel kişi, kurum ve işletmelerin diğer ülkelerle karşılıklı

olarak gerçekleştirdikleri mal ve hizmet ticareti şeklinde ifade etmek mümkündür. Dış ticaretin temelde ihracat ve ithalat şeklinde olmak üzere iki bileşeni bulunmaktadır. İhracat kavramı ile bir mal ya da hizmetin daha önceden belirlenmiş kurallara uygun bir şekilde gümrük işlemleri de gerçekleştirilerek bir bedel karşılığında bir ülkeden serbest bölgelere ya da yabancı ülkelere satışı iken, ithalat ise, ihracatın tam tersi bir süreç izlenerek mal ya da hizmetlerin bir bedel karşılığında yabancı ülkelere ya da serbest bölgelerden satın alınarak ülkeye girişinin sağlanmasıdır (Yılmaz ve Özken, 2012). Genellikle ihraç edilen mallar çeşitli nedenlerle (iklim koşulları, doğal kaynaklara sahiplik) ülkede bolca üretilen ve ihtiyaç fazlası olan ürünlerden oluşurken, ithal edilen mallar, ülkede üretimi gerçekleştirilemeyen ya da yüksek maliyetle üretimi gerçekleştirilebilen mallardır.

Şekil 1. İthalat ve ihracat

Bunun yanında üretici firmaların büyük hacimli üretim imkanlarına sahip olmaları durumunda iç piyasa talebinden artan kısmın satışını gerçekleştirebilmek ve üretim sürecinde ihtiyaç duyacakları ara malı ve hammadde teminini gerçekleştirebilmek için de yoğun bir şekilde dış ticaret faaliyetlerinde bulunabilmektedir.

Bu noktada dış ticaretin ülkeler açısından ifade ettiği öneme değinmekte fayda vardır. Konu özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından değerlendirildiğinde dış ticaret faaliyetleri ile ülkede üretilen ve ekonomik değeri bulunan mal ve hizmetlerin ihracatı sayesinde ülkeye döviz girişi sağlanmış, dolayısıyla ülkenin GSMH'sında artışlar gerçekleşmiş ve bütün bunların doğal bir sonucu olarak ülkede yaşayan bireylerin refah seviyeleri yükselmiş olacaktır. GSMH bireyler açısından bir refah göstergesi olma özelliği yanında bir ülkenin ekonomik gücü hakkında bilgi veren en önemli göstergelerden de biridir (Gökmenoğlu vd., 2015). Bu nedenle dış ticaret faaliyetleri, ülkenin GSMH'nın artırılmasına katkıda bulunmak suretiyle hem bireysel refahın iyileşmesine hem de ülke ekonomisinin güçlenmesine

katkıda bulunmaktadır. Ayrıca dış ticaret faaliyetleri nedeniyle hem üretim sürecinde ihtiyaç duyulan hammadde ve ara mallarına kolaylıkla ulaşılarak ihracata yönelik üretim rahatlıkla gerçekleştirilebilir hem de ihracata yönelik üretimin gerçekleştirilebilmesi için iş gücüne ihtiyaç duyulması, ülke istihdamının artırılmasına katkıda bulunabilir. Ayrıca dış ticaret sayesinde firmalar, sadece sınırlı bir potansiyele sahip iç piyasa için değil, çok daha fazla sayıda tüketicinin bulunduğu geniş bir piyasa için mal ve hizmet üreme imkanına kavuşmuş olmakta ve dolayısıyla optimum çapta tesiste minimum maliyetle üretimi gerçekleştirebilme imkanına sahip olmaktadır. Buna ilaveten ulusal firmalar, dış ticaret faaliyetleri nedeniyle uluslararası piyasalara yönelik mal ve hizmet üretecekleri için bu piyasada ulusal piyasaya kıyasla daha yoğun bir rekabete maruz kalacak ve bu süreç, hem ulusal firmaların mallarının kalitesinin artmasına hem de mal ve hizmetlerin fiyatlarının ucuzlamasına neden olacaktır. Bu durum aynı zamanda tüketicilerin daha kaliteli malı daha ucuza alabilme imkanına kavuşmaları nedeniyle reel satın alma güçlerinin yükselmesine katkıda bulunarak hem bireysel hem de toplumsal refahın iyileşmesine katkıda bulunacaktır.

Tablo 1. 2000-2017 Döneminde Dış Ticaretin Gelişim

Yıl	İhracat (bin ABD \$)	İthalat (bin ABD \$)	Dış Ticaret Dengesi
2000	27 774 906	54 502 821	-26 727 914
2001	31 334 216	41 399 083	-10 064 867
2002	36 059 089	51 553 797	-15 494 708
2003	47 252 836	69 339 692	-22 086 856
2004	63 167 153	97 539 766	-34 372 613
2005	73 476 408	116 774 151	-43 297 743
2006	85 534 676	139 576 174	-54 041 498
2007	107 271 750	170 062 715	-62 790 965
2008	132 027 196	201 963 574	-69 936 378
2009	102 142 613	140 928 421	-38 785 809
2010	113 883 219	185 544 332	-71 661 113
2011	134 906 869	240 841 676	-105 934 807
2012	152 461 737	236 545 141	-84 083 404
2013	151 802 637	251 661 250	-99 858 613
2014	157 610 158	242 177 117	-84 566 959
2015	143 838 871	207 234 359	-63 395 487
2016	142 529 584	198 618 235	-56 088 651
2017	156 993 554	233 799 651	-76 806 097

Kaynak : TÜİK. <http://www.tuik.gov.tr/Start.do> (Erişim : 12.08.2018)

Ülke ekonomisi için bu denli önemli olan dış ticaretin yıllar itibariyle gelişimini Tablo 1. de yer alan veriler yardımıyla incelemek mümkündür. Tablo 1. de yer alan ihracat ve ithalat verileri yıllar itibariyle incelendiğinde ülke ihracatı, 2000 yılından 2014 yılına kadar geçen süreçte 2009 yılı hariç

olmak üzere düzenli olarak artmış, 2014 yılından sonra ise ihracat gelirleri bir miktar gerilemiş, ancak 2017 yılından itibaren ihracat gelirleri yeniden yükselmiştir. 2000 yılında yaklaşık 28 milyar dolar olarak gerçekleşen ülkenin ihracat gelirlerinin, 2017 yılı itibarıyla yaklaşık 157 milyar dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir. İhracat gelirlerinin 2009 yılındaki gerilemesinde 2008 yılında yaşanan ve ağırlıklı olarak Avrupa ülkelerini etkileyen ekonomik krizin etkisinin bulunduğunu söylemek mümkündür. İthalat harcamaları ise yine 2009 yılı hariç olmak üzere 2011 yılına kadar sürekli artmış ancak 2013 yılından itibaren düzenli bir şekilde azalış eğilimine girmiştir. İthalat harcamalarındaki büyük çaplı azalış, yine Avrupa ülkelerini etkileyen ekonomik krizden kaynaklanmıştır. 2017 yılı itibarıyla ülkenin ithalat harcamaları yaklaşık 234 milyar dolar olarak gerçekleşmiş bulunmaktadır. İhracat gelirleri ile ithalat harcamaları arasındaki farkı ifade eden dış ticaret açığının ise dalgalı bir seyir izlediği, en yüksek seviyesine yaklaşık 106 milyar dolarla 2011 yılında ulaştığı görülmektedir. 2013 yılından itibaren azalma eğilimi gösteren dış ticaret açığının, 2017 yılında yeniden yükseldiği ve 2017 yılı itibarıyla yaklaşık 77 milyar dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu verilerden hareketle 2017 yılında dış ticaret açığında önemli bir artışın gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

6. Türkiye’de Yıllar İtibarıyla İhracat Verilerinin Üniversite Mezunları Sayısı ile Karşılaştırılması

Türkiye’de her yıl sayıları sürekli olarak artış gösteren üniversite mezunu genç işgücü, iş hayatının çeşitli kollarında faaliyette bulunmak suretiyle üretim sürecine katılmakta ve Türkiye’nin GSMH’nın artmasına katkıda bulunmaktadır. Bu eğitimli iş gücünün faaliyette bulunduğu alanlardan biri de ihracata yönelik mal ve hizmetlerin üretiminin gerçekleştirildiği alanlardır. Kalifiye iş gücü niteliğindeki üniversite mezunu gençler, aldıkları eğitimler doğrultusunda ihracata yönelik olarak üretim gerçekleştiren işletmelerde üretim faaliyetinde bulunmak suretiyle dış ticaret gelirlerinin artmasına önemli katkılarda bulunabilmektedir. Bir diğer ifadeyle üretilen mal ve hizmetlerin ihtiyaç fazlası kısmı ihraç edileceği için üretim sürecine katılan üniversite mezunu gençler doğrudan ya da dolaylı bir şekilde ihracata yönelik üretim gerçekleştirmekte ve dış ticaret gelirlerinin artmasına katkıda bulunmaktadır. Ülkenin ihracat gelirleri ile üniversite mezunu genç sayısındaki ilişkinin ortaya konulmaya çalışıldığı Tablo 2. de, 1971 yılından günümüze uzanan süreçte ihracat gelirlerindeki artışlar ve üniversite mezunu genç sayısındaki gelişmeler yıllar itibarıyla görülmektedir. Tablo 2. incelendiğinde ihracat gelirlerinin 1971 yılından itibaren yıllar itibarıyla dalgalı bir seyir izlemekle birlikte 2009 yılına kadar

genel olarak artış eğiliminde olduğu görülmektedir. 1971 yılında 677 milyon dolar olan ülkenin ihracat gelirlerinin 2008 yılında 132 milyar dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir. Ancak 2008 yılında başlayan ve 2009 yılının sonlarına kadar tüm dünyada yayılan küresel kriz, AB üyesi gelişmiş ülkelerin ekonomik büyüme ve gelir seviyelerinde azalışların yaşanmasına, dolayısıyla da bu ülkelerin mal ve hizmet taleplerinin azalmasına neden olmuştur. Gelişmiş ülkelerin mal ve hizmet taleplerindeki bu azalış ise ihracatının büyük bir bölümünü krizden önemli oranda etkilenen Avrupa Birliği ülkeleriyle gerçekleştiren Türkiye’nin ihracat hacminin ve dolayısıyla ihracat gelirlerinin azalmasına sebebiyet vermiştir (Engin ve Göllüce, 2016, s. 31). Bu gelişmeler nedeniyle 2008 yılında 132 milyar dolara kadar yükselen ihracat gelirleri 2009 yılı itibariyle 102 milyar dolara kadar gerilemiştir. 2010 yılından itibaren yeniden yükselme eğilim gösteren ihracat gelirlerinin 2014 yılında 157,6 milyar dolara kadar yükseldikten sonra sonraki 2 yıl boyunca bir miktar gerilediği ancak 2017 yılında tekrar 2015 yılındaki seviyesine yükselerek yaklaşık 157 milyar dolar olduğu görülmektedir. Bu veriler yardımıyla İhracat gelirlerindeki en önemli kırılmanın Avrupa ülkelerinden kaynaklanan nedenlerle 2009 yılında yaşandığını söylemek mümkündür.

Tablo 2. Türkiye’de Yıllar İtibariyle İhracat Gelirleri ve Üniversite Mezunlarının Sayısı

Yıl	İhracat Milyon Dolar	Mezun Öğrenci Sayısı	Yıl	İhracat Milyon Dolar	Mezun Öğrenci Sayısı	Yıl	İhracat Milyon Dolar	Mezun Öğrenci Sayısı	Yıl	İhracat Milyon Dolar	Mezun Öğrenci Sayısı
1971	677	22.856	1983	5.728	44.542	1995	21.637	124.861	2007	107.272	416.329
1972	885	24.116	1984	7.134	36.871	1996	23.224	145.713	2008	132.027	444.758
1973	1.317	24.253	1985	7.958	42.746	1997	26.261	162.507	2009	102.143	488.803
1974	1.532	23.552	1986	7.457	46.719	1998	26.974	174.079	2010	113.883	573.159
1975	1.401	25.616	1987	10.190	61.098	1999	26.588	179.268	2011	134.907	534.055
1976	1.960	28.065	1988	11.662	75.827	2000	27.775	190.080	2012	152.462	607.981
1977	1.753	32.197	1989	11.625	79.131	2001	31.334	241.464	2013	151.803	688.437
1978	2.288	42.274	1990	12.959	81.063	2002	36.059	286.540	2014	157.610	733.237
1979	2.261	66.656	1991	13.594	87.090	2003	47.253	311.235	2015	143.838	801.498
1980	2.910	63.256	1992	14.716	91.317	2004	63.167	258.858	2016	142.530	802.822
1981	4.703	70.703	1993	15.343	94.714	2005	73.476	271.841	2017	156.993	804.435
1982	5.746	31.737	1994	18.106	104.129	2006	85.535	373.375	2018	-----	-----

Kaynak : Worldbank Open Data, <https://data.worldbank.org/>
(Erişim 12.08.2018)

1971 yılından günümüze uzanan süreçte üniversite mezunu sayısının gelişimini incelemek amacıyla Tablo 2. deki veriler incelendiğinde ise yıllar itibariyle artış ve azalışlar söz konusu olsa da genel olarak artış eğiliminin hakim olduğu, 22.856 olan üniversite mezun sayısının 2017 yılı itibariyle 804.435'e kadar yükseldiği görülmektedir. Üniversite mezun sayısının 46 yıllık dönemde yaklaşık 35 kat artmasında ülke nüfusundaki artış, teknolojideki gelişmeler, eğitime verilen önemin artması nedeniyle Yükseköğretim kurumlarının alt yapısının geliştirilmesine yönelik yatırımların artması ve toplumun üniversite eğitiminin gerekliliği konusunda bilinçlenmesi gibi pek çok faktörün etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte üniversite mezunu sayısının yıllar itibariyle gelişimine ayrıntılı bir şekilde bakıldığında, 1971 yılından 1981 yılına kadar geçen süreçte genel olarak bir artış eğiliminin söz konusu olduğu ancak 1982 yılında bir önceki yıla kıyasla yaklaşık % 122 oranında dikkat çekici bir azalışın gerçekleştiği ve 1981 yılında 70.703'e kadar yükselen üniversite mezun sayısının 1982 yılında 31.737'ye kadar gerilediği görülmektedir. Üniversite mezun sayısının 1982 yılında yaklaşık % 122 oranında azalmasında, 1980 yılından önceki dönemde ülkede yaşanan terör olaylarının, sağ-sol çatışmalarının ve bu çatışmalara özellikle üniversiteli gençlerin çekilmesinin, 1980 askeri darbesinin ve sonraki yıllarda üniversitelerde yaşanan siyasi olayların etkisinin bulunduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda 1980 askeri darbesinin yapılmasından önceki süreçte üniversitelerdeki marjinal grupların ve fikirlerin ortaya çıkmasıyla artış gösteren etnik, dini ve sosyo-ekonomik tansiyonun ülkedeki terör olaylarının artış göstermesinde etkili olduğu düşünülmektedir (Coşkun, 2016, s. 533) Bu nedenle üniversitelere yönelik bir takım güvenlik tedbirlerinin alınması gerektiği düşüncesi ağırlık kazanmış ve 1980 darbesiyle birlikte de bu yönde yaptırımlara başlanmıştır, çok sayıda öğrenci göz altına alınarak tutuklanmış ve pek çok öğretim üyesi görevinden uzaklaştırılmış. Üniversite gençliğine ve öğretim kadrolarına yönelik bu yaptırımlar ise ülke de, özellikle de üniversitelerde güvenliğin ortadan kalkması neden olduğu için hem üniversiteye giden öğrenci sayısında azalışlara hem de üniversiteye kayıtlı öğrencilerin mezun olma sayılarının azalmasına neden olmuştur. Tablo 2. deki veriler yardımıyla ihracat gelirleri ile üniversite mezunu sayıları arasındaki ilişkiye de kısaca bir göz attığımızda her iki değişkende de yıllar itibariyle artış ve azalışların yaşandığı ancak resmin tamamına bakıldığında hem üniversite mezunu sayısının hem de ihracat gelirlerinin 1971 yılından günümüze uzanan süreçte artış gösterdiği görülmektedir. Bu durum üniversiten mezun olan gençlerin üretim sürecine katılmak suretiyle ihracat gelirlerinin artış göstermesinde katkısının bulunduğunu düşündürmektedir.

7. Bulgu ve Yorumlar

Bu çalışmada Türkiye’de üniversite mezunlarının (LOGMEZ) dış ticarete (LOGEXP) etkisi incelenmektedir. Çalışmada World Bank tarafından hazırlanan 1971-2014 dönemine ait yıllık üniversite mezunu ve dış ticaret verileri kullanılmış, Eviews ve stata programları kullanılarak eşbütünleşme ve nedensellik analizleri yapılmıştır. Çalışmada kullanılacak model (1) no’lu denklemde gösterilmiştir.

$$\text{LOGEXP}_t = \alpha + \beta_1 \text{LOGMEZ}_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

Bu kapsamda öncelikle değişkenlere ait birim kök testi uygulanması gerekmektedir. Tablo 3’de değişkenlere ait ADF birim kök testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 3. Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Durağanlık Derecesi	ADF Test İstatistiği	Kritik Değer	Olasılık Değeri
LOGMEZ	I (0)	-0.167955	-2.931404	0.9348
DLOGMEZ	I (1)	-7.640954	-2.933158	0.0000
LOGEXP	I (0)	-1.726312	-2.931404	0.4112
DLOGEXP	I (1)	-6.749303	-2.933158	0.0000

Tablo 3’e göre, alınan verilerin %5 anlamlılık düzeyinde seviyesinde durağan olmadıkları görülmüştür. Serileri durağan hale getirmek için serilerin 1.farkı alınmıştır. 1.farkı alınan serilerin durağan hale geldikleri Tablo 3’de görülmüştür. Her iki seri de 1.farkta durağan hale geldiği için değişkenler arasında uzun dönemli ilişkiyi veren eşbütünleşme testi uygulanabilmektedir. Uygulanacak Johansen eşbütünleşme testi için hipotezler şunlardır:

H_0 : Üniversite mezunları ile dış ticaret serileri eşbütünleşik değildir.

H_1 : Üniversite mezunları ile dış ticaret serileri eşbütünleşiktir.

Tablo 4’de Johansen eşbütünleşme testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4: Johansen Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Hipotezler	Özdeğer	Trace	%5 Kritik	Olasılık
H_0	H_1	İstatistik	Değer	

r=0	r≥1	0.500041	36.21344	20.26184	0.0001
r≤1	r≥2	0.155488	7.097844	9.164546	0.1213
Hipotezler	Özdeğer	Max. Eigen	%5 Kritik	Olasılık	
H₀	H₁	İstatistiği	İstatistik	Değer	
r=0	r≥1	0.500041	29.11560	15.89210	0.0003
r≤1	r≥2	0.155488	7.097844	9.164546	0.1213

Tablo 4 incelendiğinde hem Trace, hem de Maximum Eagen değerlerinin % 5 ve % 1 anlamlılık düzeyinde, Türkiye’de üniversite mezunları ile dış ticaret değişkenleri arasında bir eşbütünleşme eşitliği olduğu görülmektedir. Bu da her iki değişken arasında uzun dönemli bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlardan yola çıkarak, H₀ hipotezi reddedilmiş ve H₁ hipotezi kabul edilmiştir.

Değişkenler arasında bir eşbütünleşme ilişkisinin varlığının bulunması, VECM spesifikasyonunun temelini oluşturmaktadır. Eşbütünleşme analizi, değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi ortaya koyarken VECM, değişkenler arasındaki kısa dönemli ilişkiyi ve uzun dönemli ilişkiden meydana gelen sapmaları göstermektedir. VECM analizi sonucunda elde edilen ayarlama katsayıları, denge durumundan bir sapma olması durumunda, her bir değişkeninin denge durumuna doğru uyum sağlama hızını göstermektedir (Yılmaz, 2012, s. 61). Seriler arasında eşbütünleşme ilişkisi varsa aşağıdaki gibi bir hata düzeltme modelini tahmin etmek gerekir:

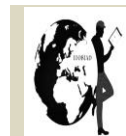
$$\Delta X_t = \delta \sum_{i=1}^{k-1} \gamma_i \Delta X_{t-i} + \Omega HDT_{t-1} + \varepsilon_t$$

HDT_{t-1} hata düzeltme terimini göstermektedir (Güneş, 2013, s. 72). Hata düzeltme katsayısının istatistiksel anlamlılığının sağlanamaması, kısa dönemdeki sapmalar değişkenler tarafından düzeltilmiyor ve uzun dönemli denge sağlanamıyor anlamına gelmektedir. Genel literatüre göre hata düzeltme katsayısı negatiftir (Kayalidere vd, 2012, s. 148).

Öncelikle uygun gecikme sayısı belirlenmeli, daha sonra vektör hata düzeltme modeli uygulanmalıdır. Tablo 5’de VAR modeline göre uygun gecikme sayısı gösterilmektedir.

Tablo 5: Gecikme Sayısının Belirlenmesi

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-77.00180	NA	0.178058	3.950090	4.034534	3.980622
1	38.09229	212.9241*	0.000689*	-1.604614*	-1.351282*	-1.513017*

Türkiye’de Yüksek Öğretim Mezunlarının Ülkenin Dış Ticaretine Etkisi: Eş Bütünleşme ve Nedensellik Analizi (The Country’s Foreign Trade Effects of Higher Education Graduates in Turkey: Cointegration and Causality Analysis)

2	40.83499	4.799734	0.000736	-1.541750	-1.119530	-1.389088
3	44.25362	5.640744	0.000761	-1.512681	-0.921573	-1.298955
4	46.26808	3.122403	0.000847	-1.413404	-0.653408	-1.138613

AIC: Akaike bilgi kriteri, SC: Schwarz bilgi kriteri, HQ: Hannan-Quinn bilgi kriteri.

Tablo 5’e göre uygun gecikme sayısı 1 olarak belirlenmiştir. Gecikme uzunluğunun tespitinden sonra Tablo 6’de VECM modeline dayalı nedensellik analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 6: VECM Uzun Dönem Nedensellik Testi Sonuçları

Değişkenler	Hata Düzeltme Katsayısı	Standart Hata	t-istatistiği	Olasılık Değeri
MEZ → EXP	-0.153937	0.051512	-2.988387	0.0049
EXP → MEZ	0.074408	0.069361	1.072769	0.2901

Tablo 6’e göre, katsayı değerleri negatif olduğundan ve olasılık değeri 0,05’den küçük olduğundan, üniversite mezunlarından ihracata doğru uzun dönemli nedensel bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak ihracattan üniversite mezunlarına doğru uzun dönemli nedensel bir ilişki tespit edilememiştir.

VEC modeline dayalı nedensellik testinin bir diğer önemli avantajı ise Wald testi yardımıyla kısa dönemli nedensellik tahminlerine olanak tanınmasıdır. Tablo 7’de mezun sayıları ile ihracat oranları arasındaki kısa dönemli nedensellik ilişkisi ortaya konulmuştur.

Tablo 7: VECM Kısa Dönem Nedensellik Testi Sonuçları

Değişkenler	Chi-Square değeri	t-istatistiği	f-istatistiği	Chi-Square Olasılık Değeri
MEZ → EXP	0.076404	-0.276412	0.076404	0.7822
EXP → MEZ	1.909503	-1.381848	1.909503	0.1670

Tablo 7’de VECM sonuçlarına uygulanan Wald testi sonucunda Chi-Square olasılık değerinin her iki ilişkide de % 5 düzeyinde anlamsız olması değişkenler arasında kısa dönemli karşılıklı bir ilişkinin olmadığını göstermektedir.

Eşbütünleşme testinde çıkan uzun dönemli ilişki, nedensellik testinde de doğrulanmaktadır. Bu ilişkinin nihai sapsız katsayıları ise Tablo 8'de DOLS tahmin sonuçları verilmiştir.

Tablo 8: DOLS Tahmin Sonuçları

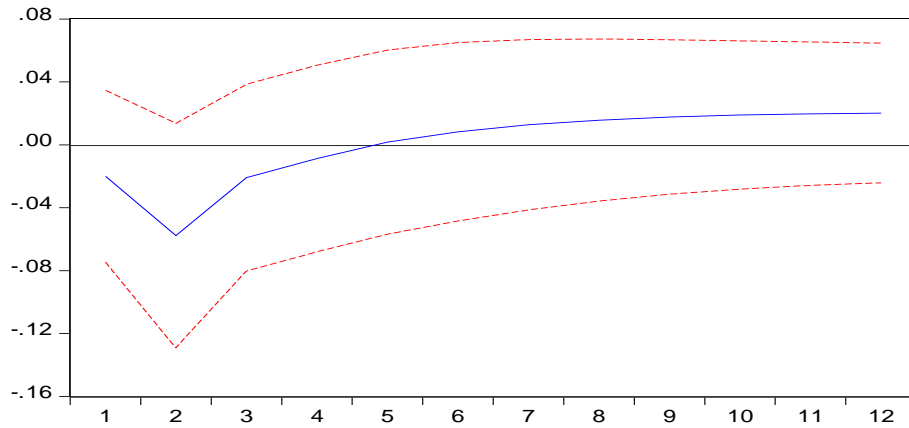
Değişkenler	LOGEXP _t = α + β ₁ LOGMEZ _t + ε _t		
	Katsayı	t-istatistiği	Olasılık Değeri
MEZ → EXP	1.410712	14.58604	0.0000

DOLS tahmin sonuçları da eşbütünleşme ve uzun dönemli nedensellik sonuçlarını desteklemektedir. Tablo 8'deki DOLS tahmin sonuçlarına göre, ihracat katsayısının pozitif çıkması, üniversite mezunlarındaki % 1'lik artışın ihracatı % 1.41 oranında arttıracakını göstermektedir.

Mezun sayısı ile ihracat oranları arasındaki ilişki bağlamında mezun sayısındaki değişimlerin bir politika aracı olup olamayacağını ortaya koymak önem arz etmektedir. Bu çerçevede ekonometrik analizlerde sıklıkla kullanılan input-output yönteminden yararlanılacaktır. Bu yöntem rassal hata terimlerindeki bir birimlik şokun diğer değişkenler üzerindeki etkisini ortaya koyma temeline dayanmaktadır.

Grafik 1. de mezun sayısındaki bir birimlik şokun ihracat oranları üzerindeki etkisi gösterilmiştir.

Grafik 1. Mezun Sayısındaki Bir Birimlik Şokun İhracat Oranları Üzerindeki Etkisi

Mezun sayısındaki bir birim standart hatalık şokun ihracat oranları üzerindeki etkisi üçüncü dönemin ortalarına kadar negatif bir seyir izlemekte bir başka ifadeyle kısa dönemde hata düzeltme mekanizmasının

aktif olduğunu ardından VECM hata düzeltme katsayısını destekler nitelikte uzun dönemde şokların etkisi kaybolmakta ve ilişkinin yönü pozitif bir seyir izlemektedir.

SONUÇ

Analizde zaman serisi tekniği ile yapılan birim kök, nedensellik, eş bütünleşme ve katsayı tahminleriyle beşeri sermaye ve ihracat ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yapılan VECM’e dayalı nedensellik analizlerinin sonucunda mezun öğrenci sayısından ihracat rakamlarına doğru bir ilişki tespit edilmiş olmasına karşın ihracat rakamlarından mezun öğrenci sayılarına doğru bir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. Yine Johansen Eş bütünleşme testi sonuçları her iki değişkenin uzun dönemde eş bütünleşik bir ilişki içerisinde olduğunu ortaya koyarken DOLS tahmincisiyle tahmin edilen katsayı sonuçları ise üniversite mezunlarındaki % 1’lik artışın ihracatı % 1.41 oranında arttıracak olduğunu göstermektedir. Bu analiz sonuçlarına göre, üniversite mezunu sayısındaki artış, öncelikle üretim hacminde artışların gerçekleşmesine neden olmakta, üretim hacmindeki artışlar ise ihracatın artış göstermesine neden olmaktadır. İhracat miktarının artış göstermesiyle birlikte de ihracat gelirleri artacak ve bu sayede mevcut cari açık kapanabilecektir. Daha öz bir ifadeyle üniversite mezunu sayısındaki artış, cari açığın kapanmasına önemli oranda katkıda bulunacaktır.

Durum böyle olmakla birlikte konuya salt ihracata yönelik üretim açısından bakıldığında üniversite mezunu sayısı kadar bu mezunlarının niteliklerinin de ne kadar önemli olduğu bir kere daha ön plana çıkmaktadır. Üretim hacmini artırmak önemlidir ancak bundan daha önemlisi üretilen bu ürünlerin satılabilmesidir. Söz konusu ürünlerin ihraç edilebilmesi içinde uluslararası piyasalarda rekabet edebilecek nitelik ve kalitede malların üretilmesi önem arz etmektedir. Bu nedenle üniversite mezunlarımızın sayısını artırmanın yanında bu mezunların donanımlı bir şekilde yetiştirilmeleri de büyük önem arz etmektedir. Bunun gerçekleşebilmesi içinde beşeri sermayeye yönelik yatırımların artırılması ve üniversite eğitiminin olabildiğince kaliteli bir hale getirilmesi büyük bir gereklilik arz etmektedir. Bu gereklilik sadece dış ticaret açıklarının kapatılmasına değil aynı zamanda toplumsal yapının gelişebilmesine, kültürlü bireylerin yetişebilmesine ve toplumsal refahın iyileşebilmesine de katkıda bulunacaktır.

Kaynakça

- Aypay, A. (2003). Yükseköğretimin yeniden yapılandırılması: Sosyo-ekonomik ve politik çevrelerin üniversitelerde kurumsal adaptasyona etkileri, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 9(2), ss. 194-213.
- Coşkun, Y. (2016). İngiliz belgelerinde 12 Eylül süreci, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42), ss. 530-535.
- Engin, C. ve Göllüce, E. (2016). 2008 küresel finans krizi ve Türkiye üzerine yansımaları, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), s. 27-40.
- Ertem, Ü. (2015). *Dış ticaret işlemleri*. Bursa: Ekin.
- Gökmenoğlu, K. K., Amin, M. Y. ve Taşpınar, N. (2015). The relationship among international trade, financial development and economic growth: the case of Pakistan. *Procedia Economics and Finance*, (25), 489-496.
[https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)00761-3](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00761-3)
- Gül Sallan, S. ve Gül, H. (2015), Türkiye’de Yükseköğretimin gelişimi, güncel durumu ve eleştirisi, *Toplum ve Demokrasi*, 8 (17-18), s. 51-66.
- Günay, D. ve Günay, A. (2011). 1933’den günümüze Türk Yükseköğretiminde niceliksel gelişmeler, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(1), ss. 1-22. DOI: 10.5961/jhes.2011.001
- Güneş, Ş. (2013), “Türkiye’de kur rejimi uygulaması ve enflasyon ilişkisi üzerine bir analiz”, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* (2013 Güz), 9 (2): 65-77.
- Gündüz, A. Y. (2017). Ülke kalkınmasında üniversitelerin rolü: Doğu ve Güneydoğu Anadolu Üniversiteleri Örneği, *Sakarya İktisat Dergisi*, 6(1), ss. 56-69
- Gür, B. S. ve Çelik, Z. (2011). Yök’ün 30 yılı, Siyaset, Ekonomi ve Topluma Araştırmaları Vakfı (SETA), SETA Rapor No:4, ss. 4-42. Ankara.
- Kayalıdere, K., H. Aracı, ve H. Aktaş (2012), “Türev ve spot piyasalar arasındaki etkileşim: VOB üzerine bir inceleme”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Ekim 2012, s.137-154.
- Kılıç, R. (1999). Türkiye’de yükseköğretimin kapsamı ve tarihsel gelişimi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (3), ss. 289-310.
- Öztürk, S., Torun, İ. ve Özkök, Y. (2011). Anadolu’da kurulan üniversitelerin illerin sosyo-ekonomik yapılarına katkıları, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), s. 145-158

URAP, (2013). Basın Açıklaması Ekim-2013, URAP (University Ranking by Academic Performance), web adresi: www.urapcenter.org, Erişim Tarihi: 19.07.2018.

URAP, (2016). 2016-2017 Dünya Sıralaması Basın Açıklaması, Ekim-2016 URAP (University Ranking by Academic Performance), web adresi: <http://urapcenter.org/2015/world.php?q=MS0yNTAw> Erişim Tarihi: 19.07.2017

URAP, (2018). 2017-2018 World Ranking (1-2500), Haziran-2018, (University Ranking by Academic Performance), web adresi: <http://www.urapcenter.org/2017/world.php?q=MS0yNTAw> Erişim Tarihi: 19.07.2017

Uysal, D. ve Aydemir Ersun, E. (2016). Türkiye’de Yükseköğretim kavramı ve Yükseköğretimin istihdam ve ekonomiye etkisinin analizi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (35), ss. 275-284.

Yılmaz, M. ve Özken, A. (2012). *Dış ticarete giriş*. Ankara: Gazi Kitabevi;

YÖK (Yüksek Öğretim Kurulu), (2007). Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi, Ankara, ss. 5-251, Yayın No: 2007-1, ISBN: 978-975-7912-32-3

